

Agnieszka Goral

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej

ANALIZA SEMANTYCZNA OSOBOWYCH *NOMINA MASCULINA* Z FORMANTEM SŁOWOTWÓRCZYM *-ANT* W JĘZYKU POLSKIM I BIAŁORUSKIM

Semantic Analysis of Personal *nomina masculina* with a Word-Formation Suffix *-ant* in Polish and Belarusian

ABSTRACT: The article is devoted to personal nouns with suffix *-ant* in Polish and Belarusian. The lexical and semantic analysis of the studied group of words showed that in both languages they belong to the literary variety of language, however, numerous nouns represent rare vocabulary, sometimes characterized stylistically. The overwhelming majority of names defines the names of active contractors of activities, less often – passive contractors, and least frequently – names of owners. In addition, the *nomina masculina* with suffix *-ant* belong to the attributive names, defining people on the basis of their character traits, tendencies, and often vices. The studied lexis include archaic or colloquial derivatives. Among the specialist words, there were examples representing such fields as law and judiciary, economics and trade, religion and art, education and science.

KEYWORDS: word formation, nouns with suffix *-ant*, personal nouns, lexical analysis, semantic analysis

Polsko-białoruskie słowotwórstwo konfrontatywne rzadko stanowi przedmiot analiz naukowych. W ostatnich kilkunastu latach zarówno w Polsce, jak i na Białorusi ukazało się szereg artykułów naukowych poświęconych polsko-białoruskim paralelom słowotwórczym¹, jednakże wciąż czekamy na monografię prezentują-

¹ Por. m.in. A.A. Лукашанец, *Аб некаторых беларуска-польска-рускіх словаўтваральных паралелах*, [у:] *Беларуска-руска-польскае супастаўляльнае мовазнаўства*. Матэрыялы V міжн. канферэнцыі, Віцебск 2000, с. 72–73; В.Л. Варановіч, *Словаўтварэнне назоўнікаў у беларускай мове*. Манаграфія, Гродна 2005; Л. Сегень, *Агульнае і спецыфічнае ў словаўтваральных*

cą wyniki badań z tego zakresu w sposób obszerny i wieloaspektowy. Brak zakrojonych na szerszą skalę badań porównawczych skłania do refleksji o potrzebie wnikliwej analizy zarówno procesu derywacji i towarzyszących mu zjawisk, jak i korpusów wyrazowych obydwu języków.

Artykuł powstał na materiale 135 polskich oraz 120 białoruskich osobowych derywatów rodzaju męskiego z formantem słowotwórczym *-ant*, zaczerpniętych z wybranych polskich i białoruskich słowników, prac leksykograficznych oraz materiałów własnych autora². Zebrane jednostki leksykalne zostały poddane analizie semantycznej, której celem było ich pogrupowanie w grupy semantyczne, ustalenie ich pojemności znaczeniowej (uwzględniono tu jednoznaczność oraz wieloznaczność badanego leksemu w obydwu językach), a także analiza pod kątem nacechowania stylistycznego lub jego braku (derywat nacechowany – derywat neutralny stylistycznie). Jako materiał ilustracyjny w niniejszym artykule wykorzystano głównie korpusy wyrazowe języka polskiego, ponieważ przykłady białoruskie zostały poddane szerszej analizie w pracach naukowych Autorki, które ukazały się w ciągu kilku ostatnich lat³ (nie dotyczyły one jednak aspektów porównawczych).

Z punktu widzenia semantyki polskie i białoruskie rzeczowniki z analizowanym formantem stanowią zbiór zróżnicowany⁴. W obydwu językach badane derywaty

сістэмах польскай і беларускай моў (на матэрыяле назоўнікаў, якія абазначаюць выканаўцу дзеяння), „Studia Wschodniosłowiańskie” 2007, t. 7, s. 357–370; Н.Н. Корнейчик, *Назоўнікі „nomina agentis” у беларускай і польскай мовах*, [y:] *Традиционное и наворотское в преподавании литературы в школе и вузе*, Брест 2001, с. 168–170; J. Chomko, *Polskie i białoruskie nazwy zawodów w ujęciu konfrontatywnym*, [w:] *Шлях да ўзаемнасці. Матэрыялы XIV Міжнароднай навуковай канферэнцыі (26–27.10.2006)*, рэд. С. Мусіенка, І. Кроня, Гродна 2007, s. 188–193.

² Źródła materiału to: *Uniwersalny słownik języka polskiego*, red. S. Dubisz, Warszawa 2003; *Słownik wyrazów obcych*, red. I. Kamińskiej-Szmaj, Wrocław 2001; A. Bartoszewicz, I. Komendacka, *Słownik a tergo współczesnego języka białoruskiego*, t. 2, Warszawa 1988; *Тлумачальны слоўнік беларускай мовы*, t. 1–5, рэд. К. Крапіва, Мінск 1977–1984; *Слоўнік іншамоўных слоў*, рэд. А.М. Булыка, у 2-х т., Мінск 1999.

³ Por. A. Goral, *Osobowe „nomina masculina” z formantem słowotwórczym „-ant” („-ent”) w języku białoruskim*, „Acta Albaruthenica”, nr 18, Warszawa 2018, s. 193–200; *Osobowe „nomina subiecti” z formantami słowotwórczymi obcego pochodzenia w językach wschodniosłowiańskich*, [w:] *Беларуска-польскія моўныя, літаратурныя, гістарычныя і культурныя сувязі: зборнік артыкулаў*, рэд. І.Э. Багдановіч, Мінск, 2015, s. 38–46; eadem, *Derywacja sufiksalna osobowych nazw subiektów czynności w języku białoruskim*, Lublin 2013, s. 200 (monografia); eadem, *Desubstantywne „nomina agentis” z formantami obcymi we współczesnym języku białoruskim*, [w:] *Literatury i języki wschodniosłowiańskie wobec swego czasu*, red. A. Ksenicz, M. Łuczyk, Zielona Góra 2010, s. 33–41.

⁴ W analizie nie uwzględniono rzeczowników osobowych synchronicznie niemotywowanych, zaczerpniętych (często jako kalki) z innych języków obcych, por. *adiutant* ‘oficer przyboczny’ (niem. *Adiutant*, brus. *ад’ютант*), *amant* ‘adorator, wielbiciel, zalotnik’ (fr. *amant*), *birbant* ‘utrącający, hulaka’, (wł. *birbante* ‘łotr’), *fatygant* ‘ten, kto stara się o względy kobiety’ (franc. *fatigant* ‘nużący, utrudzający’), *galant* ‘ten, kto wyróżnia się wyszukaną grzecznością, szczególnie w stosunku do kobiet’ (franc. *galant*), *kombatant* ‘żołnierz armii biorący udział w walce’ (franc. *combattant*), *korybant* przen. ‘hulaka’ (gr. *korybantes*), *partyzant* ‘ten, kto walczy w partyzantce’ (franc. *partisan*),

należą do aktywnego zasobu leksykalnego i reprezentują zarówno słownictwo nie-nacechowane stylistycznie, jak i leksykę potoczną, środowiskową, a także archaizmy i okazjonalizmy. Najliczniejszą grupę (32% ogółu badanych nazw w języku polskim oraz 13% w języku białoruskim) stanowią nazwy atrybutywne⁵, określające osoby ze względu na ich cechy charakteru, światopogląd, system wyznawanych wartości, postawę życiową, rzadziej – wygląd zewnętrzny, por. *afirmant* ‘ten, kto afirmuje (coś)’, *asekurant* ‘ten, kto się asekuruje (przed czymś)’, *aspirant* 1. ‘ten, kto aspiruje o coś (stanowisko, posadę, urząd)’, 2. arch. ‘ten, kto aspiruje do ręki panny’, *bajerant* pot. ‘ten, kto bajeruje, tj. ma skłonność do koloryzowania, zmyślenia’, *breweriant* arch. ‘ten, kto wyprawia brewerie, tj. awantury’, *bumelant* pot. ‘ten, kto bumeluje, tj. przyjmuje postawę życiową opartą na bierności i pasywności’, *ceremoniant* arch. ‘ten, kto przywiązuje nadmierną wagę do ceremonii, tj. etykiety towarzyskiej’, *defraudant* ‘ten, kto defrauduje lub zdefraudował (majątek publiczny)’, *denuncjant* ‘ten, kto denuncjuje (kogoś), tj. poufnie donosi władzy o popełnieniu przez niego przestępstwa’, *dewiant* ‘ten, kto uległ dewiacji, tj. odchyleniu od normy’, *dywersant* ‘ten, kto dokonuje lub dokonał dywersji’, *figurant* pot. 1. ‘ten, kto figuruje, tzn. zajmuje posadę lub stanowisko, ale nie ma wpływu na podejmowanie decyzji’, *ignorant* ‘ten, kto ignoruje (coś)’, *intrygant* ‘ten, kto ma skłonność do intryg’, *kapitulant* ‘ten, kto kapituluje, tj. poddaje się przeciwnościom losu’, *katastrofant* rzad. ‘ten, kto uważa, że katastrofa jest nieunikniona’, *kolaborant* ‘ten, kto kolaboruje (z wrogiem)’, *konfabulant* ‘ten, kto konfabuluje,

sierzant ‘wojskowy posiadający wyższy stopień podoficerski’ (franc. *sergent*, brus. *сяржант*), *trasant* ‘ten, kto wystawia weksel lub czek’ (niem. *Trassant*), brus. *інтэндант* ‘intendent’ (franc. *intendant*), *негацыянт* arch. ‘ten, kto negocjuje ceny hurtowe, zazwyczaj poza granicami swojego kraju’ (franc. *negociant*), rzeczowników utworzonych drogą derywacji ujemnej (por. *obskurant* ≤ *obskurantyzm*, *partyzant* ≤ *partyzantka*, *pedant* ≤ *pedantyczny*; brus. *абскурант* ≤ *абскурантызм*, *педант* ≤ *педантычны*, *хірамант* ≤ *хірамантыя*) lub derywacji semantycznej (por. *dyskant* 1. ‘najwyższy głos w chórze, sopran’, 2. ‘ten, kto śpiewa dyskantem’), a także wyrazów o motywacji niejasnej, trudnej do identyfikacji dla współczesnego użytkownika języka, por. *absztyfikant* pot. ‘wielbiciel, konkurent’ (prawdopodobnie od czasownika *amplifikować* ‘rozwekle opowiadać, wyolbrzymiać, koloryzować’, od którego powstały wariantywne formy synonimiczne: *amplifikant* ≤ *amprztyfikant* ≤ *aprztyfikant* ≤ *apsztyfikant* ≤ *absztyfikant*). Wyrazy podzielne słowotwórczo, będące jednocześnie kalkami z języków obcych, zostały potraktowane jak derywaty i włączone do analizy, por. *komediant* ≤ *komedja*, wł. *commediante* ‘aktor’, *konsygnant* ekon. prawn. ≤ *konsygnatariusz*, niem. *Konsignant*, *protokolant* ≤ *protokołować* // *protokół*, niem. *Protokollant*.

⁵ Nazwy kwalifikowane tu jako atrybutywne (jako że określają nazwy osób ze względu na ich charakter) przez niektórych badaczy są zaliczane do nazw subiektów. Przykładowo, K. Waszakowa opisuje je następująco: *Niektóre nazwy subiektów osobowych zawierają dodatkowe informacje o skłonności, upodobaniu subiektu do wykonywania czynności wskazanej przez ich podstawę słowotwórczą. Są to należące do polszczyzny potocznej lub środowiskowej formacje, takie jak: asekurant ≤ asekurować się, bumelant, lawirant, ryzykant* (K. Waszakowa, *Słowotwórstwo współczesnego języka polskiego*, Warszawa 1994, s. 190–191).

tj. przejawia skłonności do opowiadania rzekomo prawdziwych, a w istocie zmyślonych historii’, *konspirant* ‘ten, kto konspiruje, tj. prowadzi potajemne działania’, *konfabulant* ‘ten, kto konfabuluje, tj. wymyśla nieprawdziwe historie’, *krytykant* ‘ten, kto krytykuje (coś lub kogoś)’, *postulant* arch. ‘ten, kto postuluje (coś)’, *pozorant* ‘ten, kto pozoruje (pracę)’, *probant* rzad. ‘ten, kto jest w czymś doświadczony, znawca, koneser, bywalec’, *protestant* arch. ‘ten, kto protestuje’, *reflektant* pot. ‘ten, kto reflektuje, tj. zgadza się na coś’, *religiant* pogard. ‘ten, kto fanatycznie przestrzega zasad religii i przepisów kościoła’, *ryzykant* ‘ten, kto ryzykuje (coś)’, *skrupulant* ‘ten, kto jest skrupulatny’, *spekulant* ‘ten, kto spekuluje (coś)’, *symulant* ‘ten, kto symuluje (chorobę, niezdolność do pracy)’ (do nazw atrybutywnych należą także derywaty *lawirant*, *malwersant*, *manipulant*, *markierant*, *numerant*, *paszkwilant*, *pozorant*, *symulant*)⁶; brus. *дыверсант* ‘ten, kto dokonuje lub dokonał dywersji’, *дылетант* ‘ten, kto zajmuje się jakąś dziedziną w sposób dyletancki’, *капитулянт* pogard. ‘ten, kto kapituluje’, *насквилянт* ‘ten, kto pisze paszkwiłe’, *рызыкант* ‘ten, kto ryzykuje (coś)’, *симулянт* ‘ten, kto symuluje (chorobę, niezdolność do pracy)’, *спекулянт* ‘ten, kto spekuluje’.

W zbiorze osobowych *nomina agentis* przeważają nazwy zwyczajowe, określające osoby według podejmowanych przez nie czynności o charakterze niezawodowym, często jednorazowym, tymczasowym lub okazjonalnym⁷. Stanowią one 25% wszystkich badanych nazw w języku polskim (por. *adresant* ‘ten, kto adresuje (list, kopertę)’, *beneficjant* ‘ten, kto korzysta z beneficjum’, *celebrant* ‘ten, kto odprawia uroczyste nabożeństwo’, *debiutant* ‘ten, kto debiutuje’, *družbant* ‘družba, świadek

⁶ W latach 90-tych szczególną popularność zyskały rzeczowniki *bajerant*, *bumelant*, *lawirant*, *numerant*, *pozorant*. Za czasów PRL-u *bumelant* był synonimem nieroba i obiboka, co zostało utrwalone na popularnych w owym okresie plakatach z hasłami: *Bumelant to dezertier z frontu walki o pokój i silną Polskę* (autor: Jan Tarasin, 1951), *Tu spoczywa Bumelant* (plakat przedstawiał leżącego na trawie robotnika i wbitą w ziemię łopatę, autor: Zygmunt Koperski, 1954). Z czasem pejoratywna początkowo konotacja (*bajerant* ‘ten, kto bajeruje (kobiety), tj. oszukuje je dla osiągnięcia określonego celu’, *bumelant* ‘ten, kto bumeluje, tj. uchyla się do pracy’, *numerant* ‘ten, kto wykręca numery, tj. zachowuje się niezgodnie z przyjętymi normami społecznymi) została zatarta, a przywołane rzeczowniki zaczęły określać skłonnego do zabawy lekkoducha, żartownisia (stąd nazwy zespołów muzycznych *Bajeranci*, *Bumelanci*). Obecnie rzeczowniki potocznie *bajerant*, *bumelant*, *numerant* w zależności od kontekstu mogą określać osobę zarówno ze względu na jej negatywne, jak i pozytywne cechy charakteru, por. *bajerant* 1. ‘ten, kto jest zakłamanym, obłudnym, podstępny’, 2. ‘ten, kto rozmową chce osiągnąć szybki i piorunujący efekt’, 3. ‘ten, kto oszukuje, kręci, mataczy’, 4. ‘ten, kto zmyśla, opowiada nieprawdziwe historie’, 5. ‘ten, kto umiejętnie uwodzi i zdobywa kobiety’; *bumelant* 1. ‘ten, kto uchyla się od pracy’, 2. ‘ten, kto jest niezadbany, niedomyty’, 3. ‘ten, kto nie stroni od alkoholu’, 4. żart. ‘ten, kto nie pracuje (i dzięki temu nie ma kłopotów)’.

⁷ Por. K. Waszakowa, *Sufiks „-ant” jako formant międzynarodowy*, „Język Polski” 1990, z. 1–2, s. 35 i d.; K. Długosz-Kurczabowa, *Formant „-ant” w języku polskim*, „Poradnik Językowy” 1988, z. 1, s. 42–51; B. Kreja, „*Muzykant*” (i inne singularia na „-ant”), „Poradnik Językowy” 1977, z. 14, s. 199–202.

ślubu’, *dyżurant* ‘ten, kto dyżuruje // pełni dyżur’, *Eskortant* ‘ten, kto eskortuje kogoś lub coś’, *firmant* ‘ten, kto firmuje swoim nazwiskiem (coś)’, *gratulant* ‘ten, kto gratuluje (sukcesu, awansu)’, *interesant* ‘ten, kto załatwia interesy (w urzędzie)’, *koncertant* żart. ‘ten, kto koncertuje’, *kontynuuant* ‘ten, kto kontynuuje (dzieło)’, *kooperant* ‘ten, kto kooperuje’, *korepetytant* ‘ten, kto pobiera korepetycje’, *kopulant* wulg. ‘ten, kto kopuluje, tj. odbywa stosunek płciowy’, *korporant* ‘ten, kto korporuje’, *macant* pot. neol. żart. ‘ten, kto maca (pieczywo)’, *masturbant* wulg. ‘ten, kto masturbuje się’, *obsługant* okazj. ‘ten, kto obsługuje (przyjęcie, imprezę)’, *parcelant* ‘ten, kto parceluje grunty’, *partycypant* ‘ten, kto partycypuje (w kosztach)’, *peregrynant* rel. ‘ten, kto peregrynuje, tj. pielgrzymuje do miejsca kultu religijnego’, *politykant* okazj. ‘człowiek zajmujący się i piszący o polityce, ale nie zajmujący się nią zawodowo’, *reklamant* ‘ten, kto reklamuje (towar)’, *sekundant* ‘ten, kto sekunduje (w pojedynku, na zawodach)’, *ścigant* neol. pot. ‘ten, kto ściga (kogoś)’, *weryfikant* neol. pot. ‘ten, kto weryfikuje (coś)’, *żyrant* ‘ten, kto żyruje (pożyczkę)’ oraz 24% w języku białoruskim (por. *адрасант* ‘ten, kto adresuje (list, kopertę)’, *акупант* ‘ten, kto okupuje (kraj)’, *выступант* ‘ten, kto występuje (na wiecu, zebraniu)’, *данісант* neol. ‘ten, kto dopisuje (tekst)’, *дэбютант* ‘ten, kto debiutuje (w nowej roli)’, *дэкларант* ‘ten, kto deklaruje towary (na granicy)’, *інфармант* ‘ten, kto informuje (o czymś)’, *падпісант* neol. ‘ten, kto podpisuje (apel, pozew, odezwę)’, *фізырант* arch. ‘ten, kto wykonuje figury (w balecie)’.

W grupie tej można wyróżnić nazwy osób, które zmieniły swoje miejsce zamieszkania, przesiedliły się na inne tereny, por. *emigrant* ‘ten, kto emigruje lub wyemigrował z jakiegoś kraju’, *ekspatriant* ‘ten, kto został wydalony poza granice ojczyzny lub dobrowolnie opuścił swój kraj’, *imigrant* ‘ten, kto osiedla się lub osiedlił się w jakimś kraju’, *migrant* ‘ten, kto migruje lub wyemigrował’, *repatriant* ‘ten, kto powraca z jakiegoś kraju do ojczyzny’; brus. *імігрант* ‘ten, kto osiedla się lub osiedlił się w jakimś kraju’, *рэпатрыянт* ‘ten, kto powraca lub powrócił z jakiegoś kraju do ojczyzny’, *эмігрант* ‘ten, kto emigruje lub wyemigrował ze swojego kraju’, *экспатрыянт* ‘ten, kto został wydalony poza granice ojczyzny lub dobrowolnie opuścił swój kraj’.

Zbiór mniej liczebny reprezentują nazwy zawodowe (15% w języku polskim i 25% w języku białoruskim)⁸, por. *apelant* prawn. ‘ten, kto składa apelację (w sądzie)’, *deserant* ‘ten, kto przyrządza desery (w ciastkarni, kawiarni)’, *dysertant* ‘ten, kto pisze dysertację’, *fabrykant* arch. ‘ten, kto coś fabrykuje, produkuje’, *komendant* ‘ten, kto dowodzi komendą’, *kosztorysant* ‘ten, kto sporządza kosztorys’, *laborant* ‘ten, kto pracuje w laboratorium’, *meliorant* ‘ten, kto melioruje, tj. wykonuje zabiegi mające na celu polepszenie żyzności gleby // zajmuje się melioracją’,

⁸ Por. А.В. Губкіна, *Словаўтваральная характарыстыка назваў асоб паводле дзейнасці*, „Роднае слова” 2000, вып. 11, Мінск, с. 36–39.

metrykant hist. ‘ten, kto zarządza metryką, tj. księgami zawierającymi dokumenty publiczne’, *milicjant* ‘ten, kto pracuje w milicji’, *policyjant* ‘ten, kto pracuje w policji’, *projektant* ‘ten, kto projektuje (wnętrze, kolekcję odzieży)’, *rehabilitant* ‘ten, kto rehabilituje (chorych)’, *serwisant* ‘ten, kto serwisuje sprzęt (AGD lub multimedialny)’, *szyfrant* ‘ten, kto szyfruje (wiadomość)’; brus. *камендант* ‘ten, kto dowodzi komendą’, *лабарант* ‘ten, kto pracuje w laboratorium’, *міліцыянт* pot. ‘ten, kto pracuje w milicji’, *паліцыянт* ‘ten, kto pracuje w policji’, *праектант* ‘ten, kto projektuje (odzież, wystrój wnętrza)’, *прэзэнтант* ‘ten, kto prezentuje (towar)’, *сігнарант* ‘ten, kto przydziela sygnatury na receptach (w aptece)’, *фабрыкант* ‘ten, kto, fabrykuje, tj. produkuje (tkaniny)’.

Kilka derywatów określa nazwy osób, które podjęły kształcenie na różnym poziomie edukacji, por. *doktorant* ‘ten, kto doktoryzuje się // pisze doktorat’, *dyplo-mant* ‘ten, kto przygotowuje się do obrony dyplomu’, *habilitant* ‘ten, kto habilituje się // pisze habilitację’, *magistrant* ‘ten, kto pisze pracę magisterską’, *praktykant* ‘ten, kto odbywa praktyki’; brus. *дактарант* ‘ten, kto pisze doktorat’, *дыпламант* ‘ten, kto przygotowuje się do obrony dyplomu’, *дысертант* ‘ten, kto pisze dysertację, tj. rozprawę habilitacyjną’, *магістант* ‘ten, kto pisze pracę magisterską’, *практыкант* ‘ten, kto odbywa praktyki’, *універсант* pot. ‘ten, kto studiuje na uniwersytecie’.

Część derywatów określa nazwy osób wykonujących czynności, które można uznać zarówno za zawodowe, jak i niezawodowe (10% w języku polskim i 12% w języku białoruskim), por. *orkiestrant* ‘ten, kto gra w orkiestrze (zawodowo / amatorsko)’, *deszyfrant* ‘ten, kto deszyfruje, tj. odczytuje zaszyfrowane informacje’, *figurant* arch. ‘ten, kto figuruje w teatrze jako statysta’, *hospitant* ‘ten, kto hospituje (lekcję)’, *kolaudant* 1. ‘ten, kto kolauduje, tj. komisyjnie ogląda film lub materiał zdjęciowy w celu dopuszczenia go do dystrybucji’, 2. ‘ten, kto kolauduje, tj. sprawdza zgodność wykonanych robót budowlanych z planem i kosztorysem’, *koncertant* ‘ten, kto daje koncert’, *konsultant* ‘ten, kto konsultuje (coś)’, *mediant* ‘ten, kto mediuje, tj. prowadzi negocjacje w jakiejś sprawie’, *muzykant* ‘ten, kto zajmuje się muzyką’, *orkiestrant* ‘ten, kto gra w orkiestrze’, *protokolant* ‘ten, kto protokołuje’, *protokólant* ‘ten, kto protokołuje’, *reprezentant* ‘ten, kto reprezentuje (instytucję, firmę)’; brus. *аркестрант* ‘ten, kto gra w orkiestrze’, *камедыянт* ‘ten, kto gra w komedii’, *кансультант* ‘ten, kto konsultuje (projekt)’, *канцэртант* ‘ten, kto daje koncert’, *музыкант* ‘ten, kto wykonuje muzykę’, *рэпрэзэнтант* ‘ten, kto reprezentuje (firmę)’, *секундант* ‘ten, kto sekunduje (w pojedynku, na zawodach)’.

Odrębną grupę znaczeniową tworzą nazwy uczestników wydarzeń (7% w języku polskim i 14% w języku białoruskim), por. *dekorant* okazj. żart. ‘ten, kto dekoruje jakieś wydarzenie, tj. biernie uczestniczy (w spotkaniu, negocjacjach)’, *demonstrant* ‘ten, kto uczestniczy w demonstracji’, *dyskutant* ‘ten, kto uczestniczy w dyskusji’, *dysputant* ‘ten, kto uczestniczy w dysputacie’, *kursant* ‘ten, kto

uczestniczy w kursie’, *licytant* ‘ten, kto uczestniczy w licytacji’, *manifestant* ‘ten, kto uczestniczy w manifestacji’, *negocjant* ‘ten, kto uczestniczy w negocjacjach’, *rebeliant* ‘ten, kto uczestniczy w rebelii’; brus. *дыскутант* ‘ten, kto uczestniczy w dyskusji’, *дыснунтант* ‘ten, kto uczestniczy w dyspucie’, *дэманстрант* ‘ten, kto uczestniczy w demonstracji’, *канкурсант* ‘ten, kto uczestniczy w konkursie’, *курсант* ‘ten, kto uczestniczy w kursie’, *маніфестант* ‘ten, uczestniczy w manifestacji’, *мітынгант* ‘ten, kto uczestniczy w mitingu (sportowym)’, *экскурсант* ‘ten, kto uczestniczy w wycieczce’, a także nazwy członków większych grup i zbiorowości (por. *deputant* arch. ‘członek deputacji’, *familiant* pot. żart. ‘członek rodziny’, *koalicjant* ‘ten, kto należy do koalicji’, *kwadrygant* ‘członek odłamu poetyckiego, grupującego się wokół czasopisma *Kwadryga*’, *załogant* ‘ten, kto należy do załogi (jachtu)’, *palestrant* arch. prawn. ‘członek palestry’; brus. *кааліцыянт* ‘ten, kto należy do koalicji’).

Obok subiektów aktywnych, w analizowanym materiale zanotowano nazwy subiektów biernych, (5% w języku polskim i 9% w języku białoruskim), por. *aresztant* ‘ten, kto został aresztowany’, *azylant* ‘ten, komu udzielono azylu w jakimś państwie’, *benefisant* ‘ten, dla kogo organizuje się benefis’, *ewakuant* ‘ten, kto został ewakuowany’, *nostryfikant* ‘ten, komu przyznano nostryfikację, tj. uznanie zagranicznego dyplomu, tytułu lub stopnia naukowego za równoważny z krajowym’, *optant* polit. ‘ten, kto korzysta z prawa opcji, tj. wyboru obywatelstwa na terytorium przekazanym innemu państwu na podstawie umowy międzynarodowej’; brus. *арыштант* ‘ten, kto został aresztowany’, *бенефіцыянт* ‘ten, dla kogo organizuje się benefis’, *дэградант* ‘ten, kto został zdegradowany’, *кватарант* ‘ten, kto został zakwaterowany’, *намінант* ‘ten, kto został nominowany (do nagrody)’, a także nazwy posiadaczy (por. *fabrykant* arch. ‘ten, kto posiada fabrykę’, *parcelant* arch. ‘ten, kto posiada parcelę’, *trafikant* arch. ‘ten, kto posiada trafikę, tj. sklep z tytoniem’, *tytulant* ‘ten, kto posiada tytuł (szlachecki)’, brus. *фабрыкант* arch. ‘ten, kto posiada fabrykę’).

Pełne wyniki analizy semantycznej *nomina masculina* z formantem słowotwórczym *-ant* w języku polskim i białoruskim prezentuje tabela 1.

Wyniki przeprowadzonej analizy dowodzą, że zarówno w języku polskim, jak i białoruskim formant słowotwórczy *-ant* specjalizuje się w derywacji nazw atrybutywnych (odpowiednio 31% i 13%) oraz nazw aktywnych subiektów czynności (łącznie 50% i 61%). Wydaje się, że różnice ilościowe w niektórych grupach semantycznych (przede wszystkim w zbiorze nazw atrybutywnych) w badanych językach wynikają nie tyle ze specyfiki samego systemu językowego polszczyzny i białoruszczyzny, ale przede wszystkim z faktu, że język białoruski w ograniczonym stopniu rozwija się w odmianie potocznej, co znajduje swoje potwierdzenie w słownikach i pracach leksykograficznych), w których z kolei dobrze poświadczane są nazwy zawodów i specjalizacji.

Tabela 1. Liczebność rzeczowników z formantem słowotwórczym *-ant* w języku polskim i białoruskim według grup semantycznych

Lp.	Grupa semantyczna	w języku polskim		w języku białoruskim	
		%	Przykłady	%	Przykłady
1	Nazwy atrybutywne	31	<i>lawirant, manipulant</i>	13	<i>дылетант, рызыкант</i>
2	Nazwy subiektów czynności niezawodowej	25	<i>debiutant, interesant</i>	24	<i>дэкларант, інфармант</i>
3	Nazwy subiektów czynności zawodowej	15	<i>deserant, kosztorysant</i>	25	<i>лабарант праектант</i>
4	Nazwy subiektów czynności zawodowej / niezawodowej	10	<i>koncertant, konsultant</i>	12	<i>кансультант, музыкант</i>
5	Nazwy uczestników zdarzeń	7	<i>dyskutant, licytant</i>	14	<i>дыспутант, мітынгант</i>
6	Nazwy biernych subiektów czynności	5	<i>aresztant, azylant</i>	9	<i>арыштант, кватарант</i>
7	Nazwy członków grup i zbiorowości	4	<i>koalicjant, załogant</i>	2	<i>кааліцыянт</i>
8	Nazwy posiadaczy	3	<i>parcelant, trafikant</i>	1	<i>фабрыкант</i>

W obydwu językach większość analizowanych przykładów należy do leksyki ogólnej, jednakże w analizowanym korpusie nazw zanotowano także słownictwo specjalistyczne. Terminy (20% w języku polskim oraz 16% w języku białoruskim) z badanym sufiksem należą do takich dziedzin, jak: (1) prawo i sądownictwo (por. *apelant* prawn. ‘ten, kto składa apelację (w sądzie)’, *aplikant* prawn. ‘ten, kto przygotowuje się do objęcia urzędu (w administracji, sądownictwie)’, *aprobant* prawn. ‘ten, kto aprobuje, tj. zatwierdza pod względem treści i formy pisma, wysyłane z kancelarii’, *interpelant* prawn. ‘ten, kto interpeluje (w jakiejś sprawie)’, *protokolant* // *protokółant* prawn. ‘ten, kto protokołuje (w sądzie)’; brus. *апелянт* prawn. ‘ten, kto składa apelację’, *інтэрпэлянт* prawn. ‘ten, kto interpeluje (w jakiejś sprawie)’), (2) ekonomia i handel (por. *akceptant* ekon. ‘ten, kto akceptuje (weksel)’, *indosant* 1. ‘posiadacz weksła przenoszący uprawnienia wynikające z jego posiadania na inną osobę’, 2. ‘osoba przepisująca czek na zasadzie indosu’; *komisant* ‘osoba fizyczna, zajmująca się odpłatnie pośrednictwem handlowym’; *konsygnant* ‘ten, kto sprzedaje swoje towary za pośrednictwem konsygnatariusza’,

kosztorysant ekon. ‘ten, kto sporządza kosztorys’; brus. *акцэнтант* ekon. ‘ten, kto przyjął do opłaty dokument finansowy’, *кантрактант* ekon. ‘ten, kto realizuje warunki kontraktu’), (3) religia i sztuka (por. *adorant* ‘w malarstwie i rzeźbie, ten, kto adoruje Chrystusa lub Maryję’, *benefisant* ‘ten, dla kogo organizuje się benefis’, *kolaudant* ‘ten, kto koladuje, tj. komisyjnie ogląda film lub materiał zdjęciowy w celu dopuszczenia go do dystrybucji’, *komunikant* rel. ‘ten, kto przystępuje do komunii’, *koncelebrant* ‘ten, kto koncelebruje (mszę)’, *konfirmant* kult. ‘ten, kto przystępuje do konfirmacji (bierzmowania)’, *kwadrygant* ‘członek ugrupowania poetyckiego, grupującego się wokół czasopisma „Kwadryga”, *peregrynant* rel. ‘ten, kto peregrynuje, tj. pielgrzymuje do miejsca kultu religijnego’, *postulant* rel. 1. ‘ten, kto postuluje (wstąpienie do zakonu)’, *probant* rel. ‘kandydat do zakonu w okresie probacji’, *prymicjant* rel. ‘ten, kto odprawia prymicję, tj. pierwszą mszę nowo wyświęconego kapłana’; brus. *камедыянт* ‘ten, kto gra w komedii’, *канцэлябрант* ‘ten, kto koncelebruje (mszę)’, *прыміцыянт* rel. ‘ten, kto odprawia prymicję’), (4) szkolnictwo i nauka, por. *doktorant* ‘ten, kto pisze doktorat’, *dysertant* ‘ten, kto pisze dysertację’, *dyplomant* ‘ten, kto przygotowuje się do obrony dyplomu’, *habilitant* ‘ten, kto przygotowuje habilitację’, *korepetytant* ‘ten, kto pobiera korepetycję’, *kursant* ‘ten, kto uczestniczy w kursie’, *magistrant* ‘ten, kto pisze pracę magisterską’; brus. *дысертант* ‘ten, kto pisze dysertację, tj. rozprawę habilitacyjną’, *курсант* ‘ten, kto uczestniczy w kursie’, *магістрант* ‘ten, kto pisze pracę magisterską’), (5) polityka, por. *optant* ‘ten, kto korzysta z prawa opcji, tj. wyboru obywatelstwa na terytorium przekazanym innemu państwu na podstawie umowy międzynarodowej’, *politykant* okazj. ‘człowiek zajmujący się i piszący o polityce, ale nie zajmujący się nią zawodowo’.

W języku polskim 17% oraz w języku białoruskim 12% przykładów stanowi słownictwo nacechowane stylistycznie. W grupie derywatów polisemicznych oznaczających wyłącznie osoby w polskich pracach leksykograficznych liczne zostały opatrzone dodatkowym kwalifikatorem *arch.* w jednym ze znaczeń (najrzadziej występującym). Dotyczy to między innymi rzeczowników *aspirant* 1. ‘ten, kto się o coś stara, ubiega’, 2. ‘ten, kto przygotowuje się do samodzielnej pracy (w jednostce naukowej)’, 3. arch. ‘ten, kto stara się o rękę, konkurent’; *defraudant* 1. ‘ten, kto defrauduje (majątek publiczny)’, 2. arch. ‘przemytnik, kontrabandzista’; *fabrykant* 1. ‘właściciel fabryki’, 2. ‘ten, kto coś fabrykuje, produkuje’, 3. arch. ‘fałszerz, falsyfikator’; *figurant* 1. ‘ten, kto figuruje, tzn. zajmuje posadę lub stanowisko, ale nie ma wpływu na podejmowanie decyzji’, 2. arch. ‘ten, kto figuruje w teatrze jako statysta’; *postulant* 1. ‘ten, kto postuluje (wstąpienie do zakonu)’, 2. arch. ‘ten, kto postuluje (coś)’; *probant* 1. ‘kandydat do zakonu w okresie probacji, tj. nowicjatu lub okresu próbnego przed nowicjatem’, 2. arch. ‘ten, kto jest w czymś doświadczony, znawca, koneser, bywalec’. Ponadto, polscy leksykografowie za archaiczne uznali derywaty *asekurant* arch. ‘ten, kto asekuje do ręki panny’, *ceremoniant* arch., *ceremoniant* arch., *deputant* arch., *fabrykant* arch.,

figurant arch., *palestrant* arch., prawn., *postulant* arch., *protestant* arch., *reklamant* arch. (zanotowano także dwa derywaty białoruskie z kwalifikatorem arch.: *негацьянт*, *фізырант*). Ponadto, w badanych korpusach językowych obydwu języków stosunkowo nieliczną grupę stanowią rzeczowniki potoczne, zanotowano 8 takich jednostek wyrazowych w języku polskim (są to: *absztyfikant* pot., *bajerant* pot., *bumelant* pot., *familiant* pot. żart., *macant* pot. neol. żart., *reflektant* pot., *ścigant* pot., *weryfikant* pot.) oraz 2 – w języku białoruskim (*міліцыянт* pot., *універсант* pot.).

Analizując semantykę rzeczowników rodzaju męskiego z formantem słowotwórczym *-ant* należy podkreślić, że derywaty z omawianym sufiksem z reguły zachowują ścisły i łatwo wykrywalny związek semantyczny z desygnatem określanym podstawą słowotwórczą, por. *afirmant* ‘ten, kto afirmuje (coś)’, *rehabilitant* ‘ten, kto rehabilituje (chorych)’, *kolaborant* ‘ten, kto kolaboruje (z kimś)’, *manipulant* ‘ten, kto manipuluje (innymi)’, *pozorant* ‘ten, kto pozoruje (pracę)’, *praktykant* ‘ten, kto odbywa praktyki’. Osłabiona motywacja właściwa jest derywatom asocjacyjnym, por. *ceremoniant* arch. ‘ten, kto przywiązuje nadmierną wagę do ceremonii, tj. etykiety towarzyskiej’, *dekorant* okazj. żart. ‘ten, kto dekoruje, tj. biernie uczestniczy (w spotkaniu, negocjacjach)’, *figurant* (brus. *фізырант*) 1. ‘ten, kto figuruje, tzn. zajmuje posadę lub stanowisko, ale nie ma wpływu na podejmowanie decyzji’. Z kolei leksemy o niskiej frekwencji niekiedy cechuje niejasna dla przeciętnego użytkownika języka motywacja słowotwórcza. I tak, rzeczownik *komunikant* przywodzi na myśl wyraz *komunikacja*, chociaż oznacza on nie uczestnika komunikacji, a ‘tego, kto przyjmuje komunię podczas mszy w kościele’. *Determinant* to nie ‘ten, kto jest zdeterminowany’, lecz ‘to, co determinuje (bieg wydarzeń, proces)’. *Lewant* to nie ‘ten, kto wyznaje lewicowe poglądy’, lecz ‘polski statek towarowy’. Na zasadzie analogii z innymi derywatami z formantem *-ant*, mylnie za osobowe mogą zostać uznane rzeczowniki *cugant* arch. ‘koń, używany w cugu’, *konserwant* ‘substancja konserwująca’, *modulant* ‘wyraz lub wyrażenie określające postawę mówiącego wobec prawdziwości przekazywanej informacji’, *penetrant* ‘substancja penetrująca’, *sorbent* ‘substancja pochłaniająca w procesie sorpcji’, *toksykant* ‘substancja toksyczna’ (por. brus. *каагулянт* ‘środek chemiczny’, *сібілянт* ‘w fonetyce: głoska przedniojęzykowa’).

Ponadto liczne derywaty cechuje polisemia⁹, przy czym zjawisko wieloznaczności dotyczy zarówno osób, jak i pojęć czy przedmiotów. Większość rzeczowników

⁹ Wśród derywatów wieloznacznych należy odnotować rzeczowniki określające zarówno osoby, jak i nazwy nieosobowe, por. *kapitulant* 1. ‘strona, która kapituluje’, 2. ‘ten, kto kapituluje’, *komunikant* 1. ‘ten, kto przystępuje do komunii’; 2. ‘chleb konsekrowany, udzielany przystępującym do komunii’, *mutant* 1. ‘człowiek, u którego nastąpiła mutacja w cechach dziedzicznych’, 2. pot. ‘ktoś o brzydkim, dziwnym wyglądzie; czupiradło, poczwara, monstrum, maskara’, 3. organizm (zwierzę lub roślina), w którego materiale genetycznym zaszła mutacja’, 4. pot. ‘stwór, monstrum, dziwadło’; *reklamant* 1. ‘w średniowiecznych rękopisach: początkowy wyraz tekstu’, 2. ‘ten, kto reklamuje (towar)’.

polisemicznych określa osoby, podejmujące różnego rodzaju zajęcia lub wykonujące określoną pracę (często zawodowo), por. *indosant* ekon. 1. ‘posiadacz weksla przenoszący uprawnienia wynikające z jego posiadania na inną osobę’, 2. ‘osoba przepisująca czek na zasadzie indosu’; *kolaudant* 1. ‘ten, kto koladuje, tj. komisyjnie ogląda film lub materiał zdjęciowy w celu dopuszczenia go do dystrybucji’, 2. ‘ten, kto koladuje, tj. sprawdza zgodność wykonanych robót budowlanych z planem i kosztorysem’; *parcelant* 1. ‘nabywca parceli’, 2. ‘ten, kto parceluje grunty’.

W niektórych kontekstach derywaty rodzaju męskiego z formantem słowotwórczym *-ant* mogą nabywać nacechowania o zabarwieniu pejoratywnym i wyrażać ironię, politowanie, sarkazm, a także ujmować osobę nazwaną desygnatem w sposób żartobliwy, rubaszny. W zależności od kontekstu *expressiva* wyrażają konotacje pozytywne (*Podczas ceremonii pan młody był prawdziwym elegantem. Ale z Ciebie elegant! W przebraniu konferansjera ten niepozorny mężczyzna wyglądał jak elegant.*) lub negatywne (*Zawsze ubierał się z przesadną starannością, dlatego nazywano go elegantem. Czyż można poważnie traktować elegantów, którzy podczas obrad nawet nie zabierają głosu w obawie przed kompromitacją?*), a dodatkowym nośnikiem ekspresji może być formant słowotwórczy *-ik*, por. *elegancik* (*Z niego zawsze był przesadny elegancik.*), *doktorancik* (*Ten żałosny doktorancik zawsze spóźniał się z opłaceniem czynszu.*), *milicjancik* (*Ruchem kierował zwinny i obrotny milicjancik.*), *policjancik* (*Pomimo niepozornej postury, z niego był doświadczony policjancik.*).

Analiza semantyczna osobowych rzeczowników rodzaju męskiego z formantem słowotwórczym *-ant* w języku polskim i białoruskim wykazała, że w obydwu językach badana grupa derywatów należy do literackiej odmiany języka, jednakże liczne rzeczowniki reprezentują słownictwo rzadkie, niekiedy nacechowane stylistycznie. Najliczniej są reprezentowane nazwy atrybutywne, określające nazwy osób ze względu na ich cechy charakteru, skłonności, często – przywary (por. *lawirant*, *malwersant*, *manipulant*, *markierant*, *numerant*, *paszkwilant*, *pozorant*, *symulant*). W zbiorze *nomina agentis* przeważająca większość określa nazwy aktywnych subiektów czynności (por. *celebrant*, *debiutant*, *eskortant*, *interesant*, *koncertant*, *kontynuant*, *korepetytant*, *reprezentant*, *sekundant*; brus. *адрасант*, *выступант*, *дэбютант*, *сігнарант*, *сімулянт*, *спекулянт*), rzadziej – nazwy uczestników (por. *manifestant*, *negocjant*, brus. *дыскусант* *дэманстрант*) i subiektów biernych (por. *aresztant*, *azylant*, *benefisant*; brus. *арыштант*, *бенефіцыянт*, *дэградант*), a najrzadziej – nazwy członków grup i zbiorowości (por. *koalicjant*, *załogant*, brus. *кааліцыянт*) oraz nazwy posiadaczy (por. *fabrykant* arch., *parcelant* arch.; brus. *фабрыкант*). Badana leksyka stanowi także zbiór zróżnicowany pod względem stylistycznym: obok leksyki neutralnej stylistycznie obejmuje derywaty nacechowane: archaiczne lub potoczne. Z kolei wśród leksemów specjalistycznych zanotowano przykłady reprezentujące takie dziedziny, jak prawo i sądownictwo, ekonomia i handel, religia i sztuka, szkolnictwo i nauka.